

Осип Білоскурський.

Як робити
глиняну посуду.

з 3-ма рисунками.

Осип Білоскурський.

Як робити глиняну посуду.

з 3-ма рисунками.

Ціна 10 коп.

РОМНИ 1911.
з друкарні З. Л. Хотякова

Недавно ще читало ся в газетах, що російський Консул в Лондоні, доніс Зінківській Земській Управі о тім, що гончарські вироби містечка Опішні (Полтавської губ.), дуже цінять ся і подобають ся в Англії. І справді, ся опішнянська кольонія гончарів, своїми красивими виробами, мусить звернути на себе увагу кожного. Но рівночасно насуваєть ся на думку: чому у нас на Україні, так російській як і австрійській, є тільки одна така кольонія, котра може заімпонувати навіть західним народам? При такому ~~якім~~ **ЯКІМ** орнаменту народного як у нас, при такому стремленію і почуттю краси, яке є у нашого народа, ми би могли ще краще себе показати перед чужинцями і мати гарні ринки для збутя своїх виробів. Но біда в тім, що наш домашній промисл, а спеціяльно гончарський, страшенно занедбаний. Наш гончар нічого більше не знає, як тільки зробити на кружку горщок і в простім, дуже примітивнім горні, його випалити. Як розрисувати, та розкрасити той горщок, та які краски і поливи (глязури) гарні зробити, сього він не знає. Словом, нема найменшого знаня техніки гончарської.

Є у нас і декілька шкіл керамічних (гончарських), но ті школи не звертають найменшої уваги на простих гончарів; они є тої думки, що прості гончарі, це за тяжкий матеріал для оброблення, що краще виховати молодих кераміків, а старі гончарі, нехай вже роблять по старому.

Ся метода, яку ми бачимо у наших шкіл, хибна і шкідлива. Ученики, яких випускають ці школи, се вже більше шабьоновці, люде бездушні. Но за те роботи простих гончарів, колиби ми поправили, та уліпили їх технічну сторону, не доторкаючись художньої, мали би ясну і виразну фізіономію, з чистим народним пятном.

В сій книжочці, я хочу подати інструкції, (пученя) як забиратись до виробу майоліки.

Майоліка—є се назва всякої речі зробленої з глини, випаленої і розфаршеної ріжкоцвітними красками і глазурями (поливками).

Надію ся в коротці випустити ще книжочки про те, як робити **кафлі, дахівку** кустарним (домашнім) способом, та про виріб **камінної посудини**. Майоліку вибрав я на перше місце потому, що її можна виробляти при такому устроїстві варетатів (мастерських), яке є у наших гончарів і випалювати (по більшій частині) в таких же горнах простих,—значить не треба ніякого вкладу грошей. Даючи можливість гончарям зайняти ся виробом майоліки, їм отвираеть ся новий, кращий заробіток при тім у нас стане розвивати ся більше наш на-

родній стиль, народня творчість.

Нарід наш, особливо простий, непросвічений, незвичайно талановитий. Подивім ся на писанки великодні, писані сільськими, неграмотними жінками, котрі ніколи не вчились рисувати; подивім ся на вишивки сорочок наших дівчат, на малюнки і різьбу всяких річей деревляних, як скрині, сволоки, полиці і много инного. І се все нарід творить із за великої любови до краси, без котрої він просто не може обходитись. Так само неоден із гончарів, коли буде знати техніку, способи рисованя і розкрашуваня посудини, робленя красок і глазур, зможе показати на своїх виробках, свою просту душу.

Надіюсь, що ся моя маленька праця, хоть в частині досягне своєї ціли, та може, таких гончарів як в Оношні, появить ся більше.

М а й о л і қ а.

Майоліка, се як я вже згадував, є назва посуду, розписованої і розмальованої ріжноцвітними красками, (фарбами) котра служить як для окраси комнат, так і для практичного ужитку.

Майолікою звемо не лише посуду; можуть бути майолікові кафлі, себто розмальовані і така піч є прикрасою нашої хати, но zarazом має і практичне значінє, бо ogrіває нам хату. Далше—можуть бути напрімір майолікові плити окладинові. Виложивши ними стіну, чи то в середині, чи з надвору, будемо мати і гарненько прикрашену хату і з практичного боку, плити замінять нам штукатурку.

Приготовлене глини.

Чого ми можемо вимагати від посуду майолікової, аби її можна назвати доброю? Треба, щоби она як річ, котра має бути прикрасою, мала на собі гарненький рисунок і краски і притім аби глина, з якої вона зроблена, не пропускала води. Сих двох прикмет, всі вимагають від майолікової посуду. Купиш яку ва-зочку на цвєті і коли нальєш в неї води, то за ніч

вся вода буде на столі. І чи захочеть ся в другий раз купувати таку майоліку? Ні!

Ми знаємо, що глина чим більш худа, (пісковата) тим скорше всякає в себе воду і лекше пропускає її. Колиж вона масна (жирна) тоді не так легко пропустить воду, а то і зовсім не пропускає, се вже зависить від палєня. Коли глина масна а випалимо її слабенько, то і вона пропустить воду, але вже не так легко, як глина пісковата. Колиж ми її випалимо як слід, (около 950 до 970 градусів) тоді ся глина не буде пропускати води. Отже з висше сказаного ясно, що на виріб майолікової посуду, треба брати глину можливо найбільш масну. Кажу можливо, бо бувають глини до того масні, що з них трудно навіть більшу штуку виточити, бо крутять ся і паде. Таких глин масних, котрі утрудняють точєнє посуду, не слід уживати; треба їх зхудити, через доданє худшої (пісковатої) глини.

Глина повинна бути чистою. Не можна брати такої, в котрій много всяких корінців, камінчиків, та грудочок мерглю, котрий є найбільшим щкідником в глинї. Він так як і вапно, має ту власність, що жадно втягає в себе вогкість чи то з води, чи з сирого воздуха і тоді кожда грудочка мерглю побільшує ся, причім відсаджує цілі платки випалєного черепка. Через те глини такої треба безуслівно уникати. Мергель—є се порода вапна (известь); гончарі на Буковині звуть його салітрою, в Галичині по більшій часті, опокою.

Трапляється однак і те, що гончарі виробляють горшки з глини, в котрій знаходиться мергель і то навіть в великих грудочках. Глину таку вони беруть, що вона або близько знаходиться від нього, або навіть на його землі, а чиста глина або за далеко, або може дорого коштувати майже. Отже коли иньшої глини нема як тільки з мергеля, тоді безсумнівно треба її перецідити (шлямувати).

Ціджене глини не є нічим таким страшним, ані дорогим. Якщо ви цідили глину на свої горшки, тоді розуміється воно не виплатилоби сита, але цідити глину на посуду майолікову, на таку котру ви продасте в десять разів дорожше чим прості горшки, на ті роботи ціджене глини оплачується.

Забирати ся до цідження глини треба в такий спосіб: зробити скриню, ширини і довжини довільно (яка кому вигідна) но висоти не більшої, ніж півтори пегли, бо коли скриня буде за висока, то глина тоді буде дуже помалу тугнути. Дно скрині має бути виложене цеглою, а стіни зроблені з дощок, яких треба всі шпари (щільни) позатикати трощами і залити глиною або шлям (рідка глина) не витикав. Над скринєю уміщує ся дві тонкі лати, з чотирьох ніжками в той спосіб, що дві ніжки прибиває ся до стіни скрині, а дві стоять на дні. На кожних двох латах, соває ся ситом в зад і перед, коли цідить ся глину. Лати повинні мати маленький нахил до середини скрині. Коло скрині в тій місци, де прикріплені лати для сита, уставляє ся бочку, в яку

дручком або лонатою розводять ся глину з водою на масу такої рідкості, котра легко пройде через сито. Сито повинно бути в дірочках (очках) не більших, як макове зерно. Чим густіше сито, тим краще. Згадайте, (се знає кожний гончар) що ніяк не можна брати для виробу глиня сьвіжо накопаной, хотяй би ви і цідили її, бо така глина кривить ся, тріскає і дає много шкоди. Глина повинна пролежати не менше одной зими в купах, не вищих одного метра (півтора аршина).

Коли вже є повна скриня шляму, ціджене перериваємо. Глина починає осідати ся, а зверху збирається чиста вода. Ту воду спускаємо зі скрині через прорізані в стіні дірочки, котрі затикаємо при поновнім цідженю. При гарній погоді глина дуже скоро тугне і через тиждень можна вже її вибрати і робити з неї. Під час дощу, треба шлямарку (скриню зі шлямом) накривати дошками. Треба також пам'ятати, аби за літо наготовити собі глини на зиму.

Точене посуду.

Про спосіб точеня на крузі, я не буду говорити. Кожний гончар знає точити добре. Однак треба зважати, щоби виточені предмети мали якнайменше неточностей, щоби були виконані по майстерськи. Круг (кружок гончарський, станокъ) треба привести до можливої справности. Верхняк повинен бути рівний, в

нийці не повинен колибати ся. Чим лінший буде крумів, коврів, плахот, запасок, вишивок, скринь, та тим легше і краще можна буде посуду на ньому вивсяких вирізувань на дереві; на всьому сему прекрас-робляти. Посуда повинна бути чиста, як в середині бувають рисунки, е в чім кождому розглянутись, без карбів і рубців, так і з верху аби не видно булицоби можна і на своїх виробах подіоне рисувати. слідів точеня і пальців. Ніжка всякої посудини, (ніжка Декорувати посуду можна в двоякій спосіб: ка на Буковині „унтер, унтор“) мусить бути теж чиріжком, та рильцем і пензликком (кісточкою). стенька оброблена, аби не оставались стріжки від зрі Декороване посуду ріжком, (в Галичині кажуть зувана дротом. На ушка (ручки) треба зважати, що „флядрувати“ на Буковині „мазікувати“ відбуває би вони небули за великі для якої небудь посудини ся в сей спосіб, що горнятко, чи мисочку облива- або за грубі; щоби лінія ушок була гарна, себ то абиеть ся побілкою (енгобомъ) якого небудь цвіту, вона гарненько вигиналась, а не вигядала неначе не приміром білою і зараз же поки ще побілка ні трош- ломана. Наліплювати ушка на горщик треба рівненькоки не притугла, розмальовують на ній ріжні віночки, по середині і чисто. Коли посуду так чисто виточен кривульки і галузочки (віточки) через накапуване і викінчена і до того притугла, що в руках не буз ріжка побілок других кольорів, напримір жовтої, задавлювати ся і неувати, приступаємо до рисован червоної, зеленої і иньших.

І розмальованя її.

Декорация посуды.

Декорациєю—називаємо украшуване чого не будь. Так само як форми ріжних горщиків, вазочок, банків, та вьсього другого гончар сам собі придумує, так само і рисунок і розкраску того рисунка повинен зробити по своїм смаку і своїй волі. Перед одним тільки остерігаю кожного гончаря, не наслідувати фабричних (заводських) виробів. Кождому гончареві доводить ся бачити много писанок, кили

Сей спосіб флядрованя посуду ріжком, е знаний майже кождому гончареві. Роблять ним білі полосочки, на червоних, разопалених горшках, та флядрують головню поливані миски.

Но кромі сеї простенької декорації, для якої служить гончареві ріжок, можна ним розмальовувати і розрисовувати найріжнороднійші орнаменти і малюнки. Робить ся се так: на посудині чисто викінченій, такої туготи, яка потрібна для біленя, (енгобірованя) рисує ся олівцем (карадашем) рисунок. Коли рисунок весь вже нарисований, тоді береть ся ріжок з краскою, (побілкою) напримір синьою і ріжком проводимо той рисунок, який ми зробили олівцем, себ то обводимо контур. Коли вже маємо проведений контур

синьою побілкою всього рисунку, тоді ріжками і іншими красками, виповнюємо, замальовуємо поодинокі часті рисунка: листочки наприклад зеленою, цвіточки червоною і так далше. Отже зеленій листочок буде мати синій контур, яким ми провели весь рисунок.

Рисувати і малювати ріжками можна або просто на глині, тоді будемо мати тло (фон) черенка себ то червоне, або на побілках якого небудь кольору, підждавши, аби побілка добре притугла і тоді можна вже братись рисувати її олівцем.

Другий спосіб декоровання посуду полягає в тому, що весь рисунок олівцем нарисований, гравірує ся (ритує ся, вирізує ся) рильцем (гвоздиком) вправленим в дерев'яну ручку і заостреним в розі олівця) а поодинокі часті рисунка, замальовує ся відповідними красками, при помочи ріжка чи пензлика.

Гравірувати посуду можна тільки обліту якою небудь побілкою і коли вона притугне, приступасмо до рисовання а потім гравіровання. Гравіруючи—треба так глибоко врізувати рильцем щоби передерти побілку аж до глини червоної.

Краски до малювання на сирих виробках та звані „побілки“, се є глина, котра випалює ся на біло і відповідно закрашена. Гончарі в Галичині і українській часті Буковини, роблять побілку з бердичівської глини (звуть її „біла побілка“) і олівеської („чорна побілка“). Так бердичівську, як і олівеську, купують у коломийських торговців. В волоській частині Буковини, беруть на побілку білу глину з Пожоріти і Валепутної. На російській Україні, глуховський каолін, бердичівську глину, а также білі глини з околиць Каменця Подільського. На Полтавщині, майже виключно опоньянський „побіл“.

Щоби можна приступити до зроблення побілок різних кольорів, треба перше як основу, мати добре випробовану білу побілку, котра би кріпко держалась черенка і не лущилась.

Щоби зробити білу побілку, треба взяти:

- 3 частини білої глинки, і
- 1 ч. білого піску

разом 4 ч. перемішати і добре змолоти.

Пісок перед ужиттям треба два, три рази перемішати в чистій воді, через що побілка на виробках буде білішою. Як би показало ся що побілка біла зіставлена так як вище сказано не держить ся черенка, лущить—се значить що побілка і глина з якої зроблена посуда, не однаково стягають ся при сушенню і в паленню. Ми знаємо, що глина, котра має більше піску, менше стягаєть ся, а котра має менше, та знов більше стягаєть ся. З сього виходить, що піском можемо регулювати стягливість побілки

і привести її до такої, яку має глина, з котрої точимо.

При відсакуванню побілки від черенка, нам треба перш усього дізнатись, чи побілці треба зменшити стягливість, чи її побільшити, чи додати до побілки піску, чи уменшити. Щоби сего дізнатись, треба зробити собі маленьку скількість побілки (2, 3 фунти) но замість 3 частей глини на 1 часть піску, дамо 4 або 5 частей глини—значить в побілці буде менше піску. Сю побілку добре змелемо і побілимо горщком. Коли горщок висохне, а далі й випалиться і побілка окажуть ся лучшою чим перше, значить так і треба було зробить, уменшити піску (побільшити стягливість).

Колиж покаже ся, що побілка і тепер ще не добре вяже ся з черенком, но лучше чим перше, то треба ще одну пробу зробити, додаючи до побілки ще менше піску (замість 4, 5 ч. глини на 1 ч. піску, давати 5 або 6 ч. глини на 1 ч. піску).

Однак може і таке вийти, що при сих пробах де ми зменшували скількість піску в побілці, она окажуть ся ще гіршою, ще більше злігати ме з черенка і менше вязати ся з ним. Тоді значить треба не побільшувати стягливість побілки, а зменшувати її через додаване більшої скількості піску, замість глини.

Випробувавши так побілку ми дійдемо в кінці до того, що дізнаємось чого треба було додати більше, піску чи глини. А знаючи те, будемо мати побілку, котра крінко буде вязати ся з черенком.

Маючи вже готову і добру білу побілку, ми приступаємо до зіставлення побілок других кольорів, котрими можна малювати і обливати (білити) посуду; віставимо їх в слідуочий спосіб:

На побілку зелену ясну беремо:

45 частин готової, білої побілки сухої, і
1 часть окисі міді (Kupferoxyd).

разом 46 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку зелену темну беремо:

100 частин біл. побілки сухої,
2 1/2 ч. окисі міді, і
1/2 ч. окисі кобальта (Kobaltoxyd).

разом 103 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку ясну синю беремо:

45 частин біл. побілки сухої, і
1 ч. окисі кобальта.

разом 46 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку темну синю беремо:

60 частин біл. побілки сухої,
2 ч. окисі кобальта, і
1/2 ч. окисі міді.

разом 62 1/2 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку вишневу (коричневу) беремо:

30 частин біл. побілки сухої,
5 ч. окисі мангана (Braunstein, марганець)
1 ч. червени (охри).

разом 36 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку ясну жовту беремо:

25 частин біл. поб. суої, і
5 ч. звичайної, червоної, глини гончарської

разом 30 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку темно жовту беремо:

25 частин біл. поб. сухої,
5 ч. червоної глини гончарської, і
3 ч. окисі заліза (Eisenoxyd),

разом 33 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку чорну беремо:

60 частин біл. поб. сухої,
4 ч. окисі кобальта,
2 ч. окисі міді,
3 ч. окисі мангана,
2 ч. окисі заліза, і
5 ч. глейти (глету, окис свинця).

разом 76 ч. перемішати і добре змолоти.

На побілку червону (червень) беремо:

20 частин червени (охри), і
10 ч. біл. поб. сухої.

разом 30 ч. перемішати і добре змолоти.

Бувають случаї, що червона побілка теж не держить ся черенка, спадає, лущить. В такім випадку треба рівнож зробити кілька проб з нею, додаючи, або відбираючи піску і тоді скоро можна її привести до однакової стягливості з глиною.

Браска червоної побілки, повинна бути ясно-червона і краска ся зависить від скількості заліза, яке має в собі охра. Ми знаємо, що залізо в маленькій скількості, красить глину чи поливу на жовто, в більній на жовто червоняво, ще в більній на червоно, а коли вже заліза за багато тоді дістаємо темно червоний неприємний колір. Колір колір сей як сказано, зависить від скількості заліза, то нам легко що скількість заліза регулювати. Коли нанример окажется ся, що колір побілки темно червоний, не гарний, тоді ми замість 10 частин білої побілки, (на 20 частин червени) дамо 12—15 частин.

Охру зустрічаємо всюди, не валежить вона до великих рідкостей. Буває она ясно жовтого кольору, як віск, а иноді ясно або темно червона. Дуже часто продають її на базарах, для відкранування хат і печей. На Київщині хороші геклади охри, в берегах над Дніпром коло Канева. Слава і дуже гар-

на охра з Коломиї і Потиліча в Галичині. На Буковині охра з Рогізної, о великій скількості желізі звуть їх „венгерськими“ рідко чотириугольні. Вона дає дуже гарний кольор, коли прибавимо до неї більшу скількість білої побілки. Гарна теж охра Радівця, по тонка веретва її, около 4 до 5 палиць грубости.

Сушене посуду.

Сушене посуду, повинно відбуватись повільно не в гарячому місці. При повільнім сушенню, виробу не будуть кривити ся і тріскати. Хіба як він майже сухі, то можна їх класти в тепле місце, особливо тоді, коли маємо їх вклати в горні. Не добро також ставити сиру ще посуду на вітер, або в таке місце де бувають протяги, (сквозникъ) позаяк деякі трі глини, сього не виносять і посуду вся потріскає.

Перед сушенем, треба кожду штуку безумовно чистенько ножиком обчистити з побілки, щоб не оставались ніякі плями, ні в середині, ані на дні, ані з боку. Обчищене ножиком кожде місце, треба ще мяккою, вогкою шматочкою, або губкою, затерти, виглядити.

Випалюване посуду.

У наших гончарів, зустрічаємо переважно дві типи горнів для випалювання посуду. В Галичині і на Буковині горні лежачі овалні, (форми яйця) російській Україні, головню на Полтавщині, Київщині

і Чернігівщині, горні круглі стоячі, (на Буковині охра з Рогізної, о великій скількості желізі звуть їх „венгерськими“) рідко чотириугольні. В горнах лежачих, в ширшому кінці, знаходиться палеvisко (тонка) а при узькому кінці, комин. Огонь з ширшого кінця горна від палеvisка, проходить через весь горні а на кінці в комин. В круглих горнах є долівка зроблена з цегли, в котрій знаходиться потрібна скількість дір. Під тою ж долівкою є палеvisко з котрого огонь через діри долівки проходить в горні, а пройшовши його, виходить зверху на двір, дірою на се оставленою. Отже при круглих горнах, комина нема.

І в круглих стоячих і лежачих горнах, можна вклати і випалювати сирівку в сей сам спосіб, як вкладають і прості горшки, однак поливану посуду не вигідно через те, що вкладаючи її одну на другу від долівки аж під скленіне горна, (сводъ) вона зліплюється своєю поливою і потім приходиться її одну від другої відривати, через що будемо мати багато ушкодженої посуду (браку). На простих горщиках, такі сліди від зліплення майже невидні і не мають значіння, однак при посуді розмальованій, при майюванні, сего треба безумовно уникати.

Щоби майювання виходила з горна чиста, без найменших слідів зліплення, треба її вклати в горні так, щоби кожда штука стояла віддільно і не прилягала в ніякому місці до другої штуки. Робить ся це так: Кладемо наприклад на долівці, оден ряд збочок так, що кождий стоїть віддільно сам по собі.

По углам ставимо чотири підставки, а на підставці глиняну випалену плитку. На сій плитці, знов ставимо рядочком збаночки, чи яку другу посуду і знов по углам підставки, а на них плитку. Так робимо аж до самого склепіння і посуда виглядає в горну не так, як чеб вона стояла на полках (дивись рисунок). Так ставимо один ряд, (від долівки аж до склепіння) потім другий, третій, аж до кінця горна. Коло більшості штук, остають часом доволі величезні порожні угли, котрі треба заложити різними меншими штуками. При такому владанні в горні, посуда виїде зовсім чиста і не буде ніякого браку.

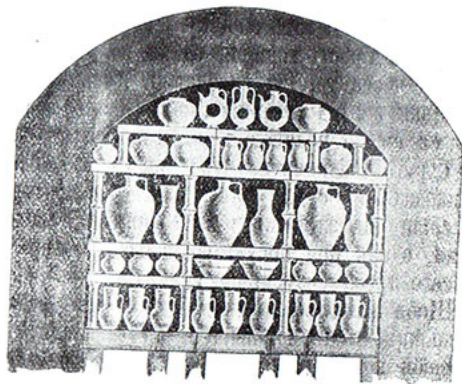

Рис. 1. Посуда владана в горні полочним способом (на плитках і підставках).

Підставки, се виточені з глини стовпчики, густоти в півтора пальця. На обох кінцях, повинні бути трішки ширші, щоб певніше стояли і не зваливались. Таких підставок треба собі наточити кілька сот штук, різної висоти, відповідно висоті великої посуду.

Плити горнові робить ся в сій спосіб: Треба збити кістку глини (2 часті глини гончарської і 1 часті пісковатої) довжини на 40 сантиметрів, (9 вершків) ширини на 20, ($4\frac{1}{2}$ вершка) і висоти доволі високої. По обох боках сїєї кістки, кладемо 2 лінії густоти на палець і по тих лініях перерізуємо дротом. Кістку здоймаємо на бік, відрізану плитку відкладаємо сушити і знов другу плитку відрізуємо по сих самих лініях. Таких плит треба зробити 40 до 50 штук. Не можна їх брати в ужиток сирими, а треба перше випалити.

Можна також ставити в горні посуду поливану і без підставок та плит, но тоді вже треба прийняти всякі міри осторожности. Ставити її крисками на криски, а днами на два, при чім дно і криска, кожної штуки мусить бути зчищена з поливи щоб не зіпсувались. Но все таки посуда ставлена не на полках, виїде далеко гірша, навіть при найбільшій осторожности.

Далеко зручніше вкладати посуду полочним способом, (при підставках і плитках) в горнах лежачих, бо тамкладаючи, ми посушаємось з одного кінця горна в другий. В круглих же горнах нам приходится ся

закладати перше всю долівку, а потім підніматись уличками не находячи для свого переходу ніякої переклади, а се дуже незручно. Аби круглий горн зробивши і через те посуда котра стоїть при уличках свого зручнішим, треба би зробити в ньому ще дуже часто перепалює ся; 2) всуваючи попіно в стоянне склепінне, (свод) а вхід до горна, з боку уличка, легко можна зачекити за який небудь горстїк. Тоді і в ньому буде вигідно вкладати. Лежачим при чому може много штук усунути ся і по горні і з цього боку лучний, що в ньому скорше вигорить ся; 3) дрова згораючі в уличках оставляють палює ся і менше дров зуживає ся.

В лежачих горнах, які бачимо у гончарів на Бурулі, яка стоїть при уличці. ковний і в Галиччї, є уставлений в середині переклади. Лежачій горні з кізлом можна дуже легко палевником козати (на Буковині „пальос“). Є се дїрчачи (улішнїти), без ніяких значних перемін ста стїнка з цегли, з трьома проходами в низу при концї в сей спосіб, що на долівці горна, робить долівку, середнім і двома боковими. Поставлена она що не одну долівку з цегли, починаючи її не те, щоб огонь не попадав просто на посуду, близьке до палевника (тонки), як 50 сантиметрний ряди дуже перепалювали би ся. Палять в стїв (около 13 вершків), а кінчаючи перед входом в сей спосіб, що перше зо три, чотири годинами в комин (дивись рисунок 3). Робить ся її ни вигрівлюють, („курїнку ведуть“) потім около двох годинами: При обох стїнах горна і посередній, годинами ведуть огонь переходовий, (постепенно поставимо по два рядки цегли „на ребро“ між кобїльшнучуть) а на конець около двох годин внутрим відступ має бути трошки менший, чим (великий) огонь. При повному огні дрова кладуть довжинами цегли. Сї рядки, накриваємо цеглою і в палевника не тільки лежачи, а дають також „стїсей спосіб“ утворять ся три улички. По між ними так, що один конець попіна стоїть в палевника закритими уличками, оставють ся ще два проходи, ку, а другий аж під склепіннем, опираєть ся о козушї від сих уличок які ми зробили. Сї вузкі проходи. Се робить ся тоді коли „верх має мало вогню“ ходи ми теж накриваємо цеглою і називаємо їх глухї порівняно з низом. Щоби мати також однакову темпїнами уличками. На рисунку 2 ми бачимо три уличкатуру (вогню) вперед і кінци горна, вкладають їи, зазначенї номерами 1, 2, 3, та між ними дві глухї частї повного огня попіна (метрові, шість аршинні) улички, ширини в половину цегли. Ширини через проходи в пілї, в улички, нарочїю на глухих уличок, зависєть від ширини горна. У кого оставлені. Сї улички дуже невигідні і шкідливі горні шириний, у того й будуть ширні глухї улички через те, що огонь найскорше проходить тїма, а в кого вузкий, у того й вузні вїдуть.

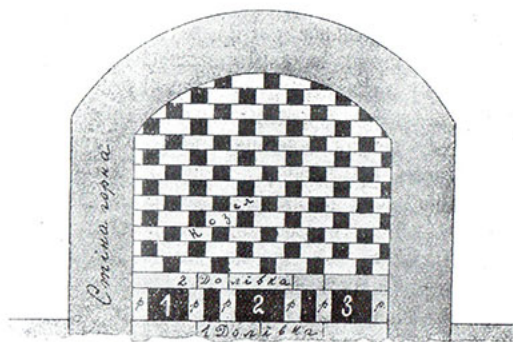

Рис. 2. На цьому рисунку ми бачимо на долівці горна поставлені рядки цегли „на ребро“ (р), між ними, три улички (1, 2, 3) над ними поставлена з цегли друга долівка, а з другої долівки аж до скління уставлений козел з половинок цегли.

На самому краю долівки, котрою ми накрили улички, перед палевиском (дивись рисунок 3) поставимо козел з половин цегли так, що кладемо її лачки рядочком одна за другою, оставляючи між нею відступ на 2, 2¹/₂ вальця; на сей рядок цегли кладемо другий з такимиж самими відступами по так, що цеглою другого рядка накриваємо відступи першого рядка; потім так же і третій ряд і так далі аж до самого скління (дивись рисунок 2). Так збудується стіна вся дріаства від низу аж до верха.

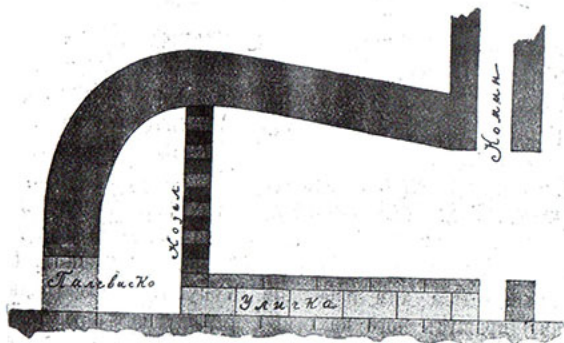

Рис. 3. Показує нам всю довжину горна. Ми бачимо уличку між першою а другою долівкою, а на краю другої долівки, від палевиска стоїть козел.

Маючи в горні таку долівку і такий козел ми можемо в горні тими самими способами що і вперше. Так само можна давати „стояка“ і „давати в лачки“, (но не в глухі) причім не будемо занецижувати поливи понелом. Добре є закладати першу половину горна від кізла поливаною посудом, а другу привікою.

Поливанє посуду.

По першому випаленю посуду, ми поливаємо. Перед поливанем треба знов оглянути кожду штуку і всяку нечистоту, всі плями, а также риговине контурах рисунка, вичистити докладно пісковим шпательом (глисянапір, шиферъ) і вичистити з пороху,

бо інакше може полива в місцях заповоронених не читись. Поливаємо так, що обливаємо вперед посуду з верхи, а потім коли вона присохне, з сирини. Дна треба докладно з поливи обчистити.

У гончарів в Галичині і на Буковині, складниками поливи є глейта, (глетъ) пісок, а часом глина. Взнявши відповідну частину глейти і піску, перемелюють на жорнах і сею поливою обливають. На Полтавщині гончарі жорен мало уживають, бо поливають сухим порошком. Купують олова (свинца) прагнуть його на огні і з нього витворюють олов'яний порошок (гірший сорт глейти). Поливають в сей спосіб, що сирю, суху посуду обливають дехтьом, а потім обсінають глейтою. Поливають на сухо сирю посуду, гончарям обходить ся дешево, не випалюване, бо палять тільки оден раз. За тим сей спосіб поливання дуже шкідливий для здоров'я гончарів, бо надихують ся сього порошку, а з посуду з такою поливою теж дуже нездорово що не будь їсти, або переховувати в ній страви.

Для поливання майоліки, треба уживати поливи зложеної:

- з 72 частин глейти,
- 16 ч. полевику (фельдшпатель),
- 10 ч. чистого, білого піску,
- 6 ч. бораксу (буры),
- 4 ч. соди, і
- 1 ч. білої глинки.

разом 109 ч. перемішати і добре змолоти.

Така полива, далеко менше шкідлива, чим сая глейта, або глейта з піском. Складати поливу треба при помочи відважування кожного складника вазі. Так само як побілки, так і поливу можемо красувати в різні кольори. І так: через додане відповідної частини окисі кобальта будемо мати сирю поливу, окисі міді зелену, окисі желіза жовту, браунштайну вишневу і так дальше.

Тут наведу ще декілька рецентів, як складати майоріві поливи. І так:

На поливу ясну зелену беремо:

- 64 частин глейти,
- 20 ч. піску білого,
- 2 ч. глинки білої, і
- 4 ч. окисі міді.

разом 90 ч. перемішати і добре змолоти.

Коли хочемо мати поливу темну зелену, то треба 4 частин міді, треба ще додати 1 часть браунштайну (марганца).

На поливу ясно синю беремо:

- 64 частин глейти,
- 20 ч. піску білого,
- 2 ч. глинки білої, і
- $\frac{1}{2}$ ч. окисі кобальта.

разом 86 $\frac{1}{2}$ ч. перемішати і добре змолоти.

Аби мати поливу темно синю, треба замішати половини окисі кобальта, взяти одну цілу частину кобальта і пів окисі міді, або півтора частини мого кобальта.

На поливу вишнєву беремо:

75 частин глейти,
15 ч. піску,
10 ч. бораксу,
3 ч. глинки, і
2 ¹/₂ ч. браунштайну.

разом 105 ¹/₂ ч. перемішати і добре змолоти.

На поливу ясно-жовту беремо:

64 частин глейти,
20 ч. піску,
2 ч. глинки білої, і
2 ч. окисі заліза.

разом 88 ч. перемішати і добре змолоти.

Для поливи жовтої темнішої, треба взяти місь 2 частин заліза, 3 або 4 частини.

О Г Л И Н А Х.

На землі, крім других мінералів як: пісок, вапно, залізо і много иньних, знаходить ся також мінерал, що називає ся „полевиком“ (фельдшпат, полевої шпат). Сей полевик, під впливом часу, та ріжних воздушних перемін (сонце, вітер, дощ, мороз), вітріє, розкрушує ся і перемінюєть ся в чисту, білу глинку, звану **каоліном** (порцелянова глина, фарфоровая глина). Коли сей звітрілий полевик, остає ся на своєму місці і дальше, тоді ми знаходимо його в виді сеї білої глинки. Колиж однак дощі і води його заберуть і унесуть з собою, осаджуючи його на місцях низших, тоді вже ся біла глина, сеї каолін, по дорозі набрав в себе ріжних занечищень, як: піску, заліза, вапна, та всяких рослинних гнилих відпадків і ми вже тоді його находимо в виді звичайних **глин гончарських, цеглярських, та иньних.**

Чим в глині менше яких небудь занечищень, тим більший огонь она выдержує. Всі глини, ми ділимо на три роди:

1) **Глина нетоплива**, се є каолін, котрий не має ніяких занечищень і зовсім не тонить ся в огни порцеляновім (в тім огни, в якому випаюєть ся порцеляну 1400 до 1600 градусами).

2) **Глини трудно-топливі**, се є каоліни, котрі мають в собі трішечки піску, желіза, та солий, а по випаленю мають кольор менше або більше жовтавий і в огні порцеляновім кривлять ся. Сі глини називаємо „огнеупорними“.

3) **Глини легко-топливі**, се є глини гончарські та цеглярські, котрі мають в собі дуже багато желіза, піску, вапна, та гнилих рослинних занечищень. Сі глини в огні порцеляновім стоплюють ся на рідку масу.

З каоліну виробляють порцеляну, а з огнеупорних глин, головню камінну посуду, та білу цеглу огнеупорну, котрої уживають для будови горнів, в яких випалюють глиняні вироби при високій температурі (при великому огні).

Є ще одна порода білої, або жовтавої глини, котру називаємо **глиною мергельною**. Є се глина теж легко-топлива, із за великої скількості мерглю який має в собі. Пізнати її легко можна по тім, що вона кипить і пінить ся, коли налімо на неї оцту (уксусу). Сеї глини уживають для виробу посуду, (званої „італійським фаянсом“) яка має на собі білу, молочну, непрозрачну поливу, звану емалією. З сеї мергельної глини виробляють теж кафлі, з такоюж самою білою емалією.

З глин, маючих в собі много желіза, виробляють всякого рода **дросту-посуду** і розмальовану.

З глин, маючих в собі много желіза і піску, виробляють **цеглу**

Глина, котра має ще більше желіза чим глина гончарська, називає ся **охрою** (червенею) і уживаємо її для робленя краски червоної.

Розвиток нашого гончарського промислу, дуже зависить від того, якими глинами ми можемо користувати ся. Се бачимо і тепер, що все там, де є много гончарів, там мусить бути якась хороша глина. Чим більше у нас буде таких глин, як каолін та огнеупорні глини, тим кращу будемо мати запоруку, що промисл гончарський не змарніє, а розвинеть ся і стане жерелом заробітку для много семей. Тому кожний гончар все повинен звертати увагу на те, де яка глина находить ся, оглядаючи вільних хвилях всякі береги, обриви, та розконані місця. А коли хто найде білу глину в більших покладах, повинен зараз її переслати (в малій скількості) в яку школу керамічну, щоби там випробували і установили, яка то глина і на що вона придатна. Таких шкіл маємо на Україні російській три і в Галичині одну. Галицьким гончарям треба посилати в «Школу гончарську в Коломиї», на Буковині до «Виділу Краєвого в Чернівцях», а на Україні російській в «Художественно-ремесленную Мастерскую» в Каменці Подільській, в «Художественно-промышленную Школу» в Миргороді Полтавської губ., та в «Школу Инструкторовъ по гончарному производству» в Глинську, Полтавської губернії.